

ANDRÁS MOLNÁR

ERRINERUNGEN EINES JUNGEN SCHÜLERS AUS KOMITAT ZALA ÜBER STADT PÁPA IN DER REFORMZEITALTER – ERSTE HAELFTE DER XIX. JAHRHUNDERT. (DETAILS AUS DEN ERRINERUNGEN ERNŐ KOVÁCH GALSAI.)

Das Alltagsleben der privilegierten Kleinstadt Pápa wurden in den Erinnerungen von Herr Honvedmajor Ernő Kovách Galsai von 1848. Der Autor ging im Herbst 1835 als er 10 Jahre alt war in katholisches Gymnasium zu Pápa. Die Erinnerungen über seine Erlebnisse dieses eines Jahres hat er nach Jahrzehnten als ein reifer Mann geschrieben. In seinem Gedächtnis blieben nur die merkwürdige,

ungewöhnliche, Neuheiten in der Bürgerwelt für einen jungen Schüler, er stammt naemlich aus einer adeligen Dorffamilie. Er gibt interessante Einzelheiten über die Unterkunft gebende Familie, über die Gewohnheiten einer kleinstädtischen Schumacherfamilie, über das Leben, die Technik der Handwerker und über ihre bewaffnete Bürgerwache, sowie über die

kleine Feude und Sorgen des Schülerlebens (dazwischen auch das erste Theatererlebnis).

Diese Quelle, vergleichend mit anderen, schon bekannten ähnlichen Erinnerungen gibt eine bunte, lebhaftes Bild über Pápa vom Reformzeitalter, eine authentische Beschreibung über die Gesellschaft der Kleinstadt.

TÖLGYESI JÓZSEF

DOROSMAI JÁNOS EMLÉKEZETE (1886–1966)

Megyénk irodalmi hagyományainak gazdagsága, a Pannon táj igézetét magában hordozó szelleme egyaránt magába foglalja híressé vált költőinket, íróinkat, de azokat is, akik a széppróza vagy a költészet határmezsgyéjén, nem egyszer szívós kitartással, emberi, szellemi erőfeszítést nem kímélve, tettek kísérletet elismertetésükért. Többnyire évfordulók alkalmából, a múlt egy-egy időszaka történetének kutatása során fedezzük fel ismét értékeiket, nem egyszer olyanokét, akik a maguk korában neves alkotó személyiségek voltak, azonban az irodalmi értékek átrendeződése révén többségüknek a lassú feledés lett osztályrésze.

A közelmúltban fellendült – és megyénkben is beindult – irodalmi topográfiai gyűjtőmunka alkalom lehet arra, hogy felkutassuk azokat a helyi irodalmi hagyományokat, amelyek irodalomtörténeti szempontokat figyelembe véve, lehetőséget adnak arra, hogy értékékként tartsuk számon azokat is, akik akárcsak egy-egy kötetrel rendelkeznek, de ez a táj volt életterük, munkásságuk, szellemi költődésük színhelye.

Századunk tízes éveiben indult szellemi útjára az a három, megyénkben született író és költő, akiknek életútjában, irodalmi munkásságában bár sok az eltérő vonás, egyben mégis egyezők: csak a szűkebb szülőföld tartja számon őket. Ők hárman: Do-

rosmai (Drosnyák) János, Váth (Horváth) János és (Böszörményi) Varga Lajos Veszprém megye irodalmi hagyományainak jeles képviselői.¹ Szellemi teljesítményük (az írott művek számát tekintve) különböző, s ez nem elsősorban kvalitásuk, hanem életkörülményeik, kapcsolataik, irányultságuk eltérő jellegéből adódik. Varga Lajos mindössze egy verseskötetet, Váth János viszont több, mint félszáz prózait jelentetett meg.

Dorosmai János költőként indult és a fabula-, a tanítómese-írás európai rangú képviselőjévé vált. Tizenkét önálló kötetet adott közre, közel száz (köztük számos külföldi) lap, folyóirat közölte munkáit, s több kötetnyi, ami kéziratban van. Munkássága a két világháború közötti időszakra esik. A dunántúli irodalmi élet egyik jeles alakja volt, akit barátságába fogadott Benedek Elek, Benedek Marcell, Veres Péter, Vikár Béla

1. ábra. Dorosmai János az 1930-as évek elején

2. ábra. Aradi középiskolásként (a felső sor jobb szélén)

és számos irodalmi társaság választotta tagjává, tisztségviselőjévé.

Életére, munkásságára születése centenáriuma alkalmából emlékezünk, azért, mert munkáit nem csak szerzte e hazában ismerték és szerették, hanem külföldön is. Ugyanakkor az életrajzi, irodalmi lexikonok hiányosan közlik adatait.²

Adásztevelen született 1886. április 26-án. Édesapja kovácmester, olyan iparosember, akit még kötött a föld szeretete, de szakmájának igazi értője. A jobb megélhetés reménye vitte el a községből, amikor Dorosmai János még gyermek volt. Budapest, majd rövidesen a németajkúak lakta bánáti kisközség, Máslak lett otthonuk. Édesanyja még az iskola-kezdés előtt megtanította írni, olvasni. Máslakon a német iskola két osztályát végezte, s utána Erdélybe, Aradra költöztek, majd innen is tovább, Sofronyára. Aradon járt polgári, majd felsőkereskedelmi iskolába. 1904-ben érettségizett.

E sokoldalú hatás segítette irodalmi érdeklődése kibontakozásában, hajlamai, irányultsága megerősödésében. Így az egyévi katonaidő után az Aradi Közlöny munkatársa lett. Miután elvégezte a vasútiszt-

képző tanfolyamot, állást változtattott, s az Arad-Csanádi Egyesült Vasutaknál teljesített szolgálatot. Élete ettől kezdve a vasút iránti hűségben és a toll iránti elhivatottságban telt el. Mindkettőt teljes szellemi és fizikai teherrel vállalta. Élete alkonyán e kettős vonzódására így emlékezett: „*Életpályám valóban kettős volt nekem. Vasutas voltam és (olyan, amilyen) költő. Vasutas nyelven szólva két sinpáron futottam egyszerre, amit kevés kartársam tud felmutatni. Az igaz, hogy mindkét sinpáron aztán csak tehervonatként, amit az elért állomások is mutatnak.*” Pesszimizmusának oka minden bizonnyal az ötvenes években történt irodalmi mellőztetése, a nyugdíjasként végzett nehéz fizikai munka volt, mert így folytatta: „*Életpályám az elért eredményeket véve figyelembe, eredményesnek nem mondható. Akik nem két, csak egyetlen sinpárt futottak, jóval előttem futottak már régen...*”³

Erdélyben az 1918-as hatalomváltást követő időszakban újjászerveződött az irodalmi élet, amely 1867 után elvesztette önálló jellegét. A sajtóosan erdélyi jellegű irodalmi központ létrehozásának korábbi kudarcai után lehetőség nyílt arra, hogy a magyar nyelvű irodalom lapjainak, folyóiratainak száma növekedjen, új, Budapesttől függetlenedő, nacionaliz-

mustól mentes, politikai és kulturális tekintetben egyaránt önálló magyar szellemi élet fejlődjön ki. A hazainál kedvezőbb légkör lehetővé tette, hogy már az első években 130 erdélyi magyar lap jelenhessen meg, s a könyvkiadásban is liberális volt a cenzúra.⁴

Első verse 1908-ban jelent meg Brádon, a Zaránd című hetilapban. Mint annyi más prózaíró, Dorosmai szintén versírással kezdte pályáját, s csak harmadik kötetében tűnnek fel majd azok a tanítómesék, amelyek meghatározók pályája megítélésében, írói munkásságában.

Az az új írónemzedék, amely Erdélyben az első világháború után lépett fel, igen markáns egyéniségekből állt. Reményik Sándor, Kós Károly, Franyó Zoltán jelzői ennek a körnek, s az egyesületek, kiadók közül a Szépművés Céh és az Erdélyi Helikon.⁵

Ennek az új írónemzedéknek egyik tehetséges szerzőjeként indult újtjára Dorosmai János. Ekkor már erős kapcsolatok fűzték a munkásmozgalomhoz, azon belül is az eszperantistákhoz. 1910–11-ben Végh Endrével együtt szervezték meg az aradi eszperantó csoportot. Tagja lett a hágai központú Eszperantó Világegyesületnek.⁶ Az eszperantó nyelvet jól elsajátította, annyira, hogy saját munkáit is lefordította, s eszperantó-

ból is ültetett át prózai szövegeket magyar nyelvre. Élete alkonyán több munkája jelent meg e nyelven, mint magyarul, s egy kis füzetnyi kötet tanítómeséje is kiadásra került.

Az eszperantisták méltányolták e tevékenységét.⁷ Alapítója és szervezője volt az aradi Kölcsey Egyesület-nek is.

A forradalmi változások időszaka-ra így emlékezett vissza: „1919-ben a vasutak fiatal tisztviselője voltam, egyben afféle forradalmár poéta, aki az igéző újért teljes lélekkel lángolt. Ami beszéd akkor a vasutasok gyűlésein elhangzott – ők vittek akkor Aradon a szocializmus zászlaját és harangját is –, azt csaknem mind én gyártottam, a névtelen újságcikkekről nem is szólva... Mikor 19 megszűnt, kérdőre vonták annak szereplőit, köztük engem is, aki az akkori örökös munkába egészen belesoványodtam. A nevem sehol sem szerepelt, de titokban sem maradhatott. Úgy volt, hogy elbocsátanak... A harmadik gyermekünket vártuk és a közvetlen főnököm kiállt mellettem, mint mindenre használható, szorgalmas munkatársa mellett.”⁸

Első kötete az aradi Reiner si Reismann nyomdában jelent meg, 1922-ben, Tücsök-dalok címmel, gyönyörű tipográfiával. Képeit Pálffy Kálmán rajzolta. A versek a természetből vett képek, személyes vallomások, az idő múlásán töprengő, valamint sorsát, találkozásait megörökítő alkotások. Filozofikus, tanító jellegű írói hajlamának vonásai már ezekben a versekben is fel-feltűnnek. E vonások erősödnek fel aztán később prózai munkáiban, a tanítómesékben.

Az erdélyi író-társaságok többnyire egy-egy jelentős költő, író vagy műhely köré szerveződtek. A viszonylag szabadabb szellemi környezetben az ott élő magyarság nemzetudatának megőrzésében, erősítésében, a nyelvi kultúra ápolása feladatában segítettek azok is, akik önként tértek vissza Erdélybe. Ilyen volt Benedek Elek (1859–1929), aki lapjai, folyóirata révén nagy szerephez jutott. Budapestről 1921-ben költözött vissza szülőfalujába, Kisbaconba, hogy a Cimborá című gyermeklap köré szervezze azokat, akik a gyermekirodalom révén akarják segíteni a szellemi, kulturális életet.⁹

A két író kapcsolatának forrása, hogy Dorosmai megküldte számára a Tücsök-dalokat. Barátságuk, együttműködésük, kölcsönös rokonszenvük dokumentumai azok a versek, amelyek a lap hasábjain megjelentek és azok a levelek, amelyeket Szabó Zsolt, Benedek Elek dédunokája tett közzé két kötetben. Ebben azonban

csak a fennmaradt levelek szövege szerepel, számos bizonyíthatónak nyoma veszett.¹⁰ Valamennyi levél tartalmi elemzése arra utal, hogy nem előzmények nélküliek a fennmaradt levélváltások.

Benedek Elek első, 1923. február 24-i válaszelevelében a következőket írta: „Köszönöm a Tücsök-dalokat, s a lelki gyönyörűséget, mit velük szerzettél. Először találkoztam neveddel, s oly kellemes, üdítő volt ez a találkozás, hogy megismétlését szívemből óhajtom. Szíves engedelmeddel három verset le is közlök... Örömmel venném, ha egyenesen a Cimborára részére is írnál effajta verseket...”¹¹

Április 4-i levelében így folytatja: „A Pásztortűz hozzám juttatta nekem szóló költői leveledet, amely mélyen megindított.” Tanácsokat ad az illusztrációk készítésére vonatkozóan – Dorosmai számos verse illusztráltan jelent meg –, majd magára vonatkoztatva így folytatja: „... soha még ekkora nagy kedvvel és szeretettel nem csináltam újságot”.¹²

Dorosmai elkötelezettje lett az íróknak, a Cimborának. Annyira szívügyének tartotta a lap céljait, hogy nem csak verseinek küldésével segítette, hanem ötleteket, tanácsokat is adott az anyagi nehézségekkel, a lapkiadás gondjaival küszködő író-szerkesztőnek. Ezekre hálás szívű válasz érkezett: „Felvetted azt a tervet, hogy kívánatos volna a Cimborá terjesztése végett a nagyobb városokban mesedélutánokat rendezni... Köszönöm neked, hogy szüntelenül foglalkozol a gyermekújság minél szélesebb körben való elterjesztésének gondolatával, mert ez is mutatja, hogy Te csakugyan tisztában vagy azzal, mit jelent ez idő szerint egy jó magyar gyermekújság.”

A lapban sorra jelentek meg a népszerű Dorosmai-versek, többek között a Gyógyulás, Nyissuk ki az ablakunkat, Az én édesanyám, Tavasz reggel, Fiamnak és a Hittel. A két író levelezésében megnyilvánuló őszinte, baráti hang hosszú évekre meghatározta együttműködésüket. Később ez lett az alapja Dorosmai és Benedek Marcell kapcsolatának.

1927-ben két kötetet is közzétesz. A Hegyoldalon verseket és allegóriákat, a Mert szent a lant című a versek és allegóriák mellett már tanítómeséket is tartalmaz. (Mindkettő Aradon jelent meg.) A műfaji váltás tanúbizonyosságát jelenti az utóbbi kötet. Dorosmai kísérletező kedve mellett ebben az is közrejátszott, hogy egyrészt érezte, mondanivalóját prózában jobban ki tudja fejezni, másrészt egy mások által alig-alig művelt

műfajjal nagyobb sikert arathat, mint verseivel, amelyeket bőséggel ontottak a lapszerkesztőknek a legkülönbözőbb kvalitású szerzők.

A nehezedő körülményeket jelzik Benedek Elek sorai: „Én magam olyan kevés pénzért szerkesztem és írom a Cimborát, amilyen kevésért még írói pályám kezdetén sem dolgoztam, de ki hozzon áldozatot ebben a szerencsétlen országban, ha mi írók nem hozunk, hiszen a világ teleremtése óta mindig az írók hoztak áldozatot, mert hát azért írók...”¹³

A fokozódó anyagi nehézségek, családi gondjai Dorosmaist arra készítik, hogy visszatérjen Magyarországra. Erről szóló levelére – bízva a további együttműködésben –, Benedek Elek így válaszol: „... ha már a sors úgy akarta, hogy vándorbotot végy a kezvedbe, onnét is segíteni fogsz nekem az én munkámban.”

Számára rövid kitérők után a végleges haza Sopron, ez a patinás, történelmi hangulatot árasztó, nagy kulturális hagyományokkal rendelkező kisváros lett. Itt kapott állást a Győr-Sopron-éberfurti vasútnál, a GySEV-nél. Családjának először az Ötvös utca 19, majd a Magyar, később a Csengery, az Erzsébet utca 31, a József Attila utca, s legvégül a Deák tér (ma Május 1 tér) adott otthont.

Sopronból küldött, első megjelent verséhez (Harangszó) Benedek Elek a következő megjegyzést írta: „E meghatározó szép költemény szerzője rég nem szólalt meg a Cimborában, minnek az a magyarázata, hogy Aradról Szegedre, majd Sopronba vetette a sors, s hosszú időn át családjától elszakítva élt.”

3. ábra. A Tücsök-dalok című kötete egyik ciklusának kezdőlapja

„Körös-partján — Maros-partján”

(Ciklus)

Reményim lávól, hívó erdejére
Egyre gyérebben süt a nap,
Zöld lombja is minthogyha hullna, hullna,
Körötem mintha alkonyulna:
Nem voltál te, csak én álmodtalak.

4. ábra. Soproni irodalombarátok a Lő-
verekben (Dorosmai a bal sor végén)

Kapcsolatuk Benedek Elek halálával (1929. augusztus 17.) ért véget. Ugyanakkor megkezdődött Dorosmai alkotó tevékenységének egy új, mindvégig Sopronhoz, a Dunántúlhoz kötődő írói korszaka. Ha az erdélyi éveket a költői, írói önszermelés, a sajátosan egyéni stílusú és műfajú korszak kialakulásának tartjuk, a következő éveket már magabiztosan, elhivatottsággal teljes irodalmárként éli át.

1928-ban közreadja az *Én szerelem az egyszerűség* című, két évized terméséből válogató kötetét. A puritán, csaknam aszkétikusnak nevezhető, a világ apró és nagy dolgaira egyaránt figyelő Dorosmai életfilozófiája a kötet címlapján olvasható:

„Építsen, aki akar, palotát,
Én holtomig kunyhóban élek.
Nekem nincs dúsabb, drágább,
szentebb cifraság,
Mint egy egyszerű, tiszta lélek.”

E jelképes, egész életfelfogását meghatározó sorok tükrözik igazi énjét: a szociális beállítottságú embert, aki önmaga sorsát felmérve, s a küzdelést vállalva lesz szószólója azoknak, akik az élet elesettjei. Kötetének ciklusai (mint például a *Hazajáró vágyak*, *Édesanyám*, *Madársors a viharban*, *Egyszerű dalok*) üzenetek: a költőt foglalkoztató érzések, gondolatok májai. Aggódik a társáért, asszonyáért, sorsukért:

„S úgy hull a könnyem árja,
Mikor valakit látok,
Tarlón vagy téiben járva,
Ki nem látott fényt, virágot”
írja az *Egy kis virág* című versében.

Erdélyre, egykori otthonára nosztalgiával emlékezik:

„Volt egyszer egy ország
Valahol, valahol.
Róla csak a bánat
Ha dalol, ha dalol,
Nem lesz olyan ország
Több e nagy világon
– Milyen is volt az az ország!?”
– Szép volt, mint egy Álom,
Elmúlt, mint egy Álom! –

(Volt egyszer)

A „haza”, mint tudat- és érzelmforrás állandóan jelen van verseiben. Ez a mérce, ami köti és elválasztja. Még Aradon írta a *Haza!* című verset, amelyet e kötetébe is felvett.

„Akinek megvan a hazátok,
Tudjátok is ti: mi az, hogy Haza!

...
S honnan sejtethetnék, mi az, hogy
Haza,
Akieknek nem volt hazájuk soha?!

...
Csak én, kinek a Haza minden
kincsem,
Csak én tudhatom, mi az, hogy
Haza.

...”

A messze hagyott társ iránti vágyódás, legbensőbb érzései is helyet kapnak a kötetben, Sopronnal jégyezve a megírás helyét:

„Rád gondolk: hol, merre jársz?
Mi kísér: napfény, felleggyász?

Mi vagy: halk tó, dalos patak?
Más, vagy aminek hagytalak?

Engem néha úgy elfog valami,
Hogy lássalak, hogy
felkeresselek ...

S úgy szeretnék valamit mondani.
Vagy tán szótlán megfogni kezéd
És a szemedbe nézni hosszan,
réveteg – (Rád gondolk)

Kötetének bevezető soraiban írja első versének megjelenéséről: „... 1908. szeptember 10-én Budapesten, mint a kis vidéki Aradról a nagyvárosi Pestre keveredett hamvas lelkű fiatal tisztképző tanfolyamhallgató irtam és ugyanez év október 3-án mint első versem a Brádon megjelent Záránd című hetilapban látott napvilágot... Azóta Erdély különböző folyóirataiban háromszázharmincegy versem jelent meg.”¹⁴

Dorosmainak kötetei mellett továbbra is a hírlapok, folyóiratok jelentik a publicitást. A két világháború közötti időszakban a napilapok – politikai jellegüknek megfelelően – helyet adtak a szépirodalmi alkotásoknak. Irodalmi rovataik folytatásos regényt, elbeszéléseket, novellákat, verseket egyaránt közöltek. Különösen széles lehetőségek nyíltak a vidéki írók, költők számára a helyi lapokban, folyóiratokban, amelyek az ismertebbektől – lapjuk keresettségének növeléséhez – külön is kértek anyagot. Dorosmai számos helyi és dunántúli lapnak lett munkatársa, s e lapok, valamint a helyi egyesületek révén sok városba kapott meghívást felolvasó estekre, műsoros rendezvényekre. Ha nem is voltak nagyok a honoráriumok, szorgalmas munka esetén elfogadható keresetkiegészítést jelentettek a szerző számára.

Más volt a helyzet a könyvkiadásal, amelyet elsősorban üzleti vállalkozásnak tartottak a lapkiadók, a nyomdatulajdonosok. A kiadók érdekelttségét a nagy közönségsikerű, olcsón adható kötetek árusítási lehetőségai határozták meg. Az általában alacsony szerzői díjak az alkalmi, vagy nem túl nagy rendszerességgel író szerzők számára nem adtak létbiztonságot. Sikeres írók, költők életrajzában is vissza-visszatérő motívum a kiadókkal való örökös küzdelem. Elsőkötetes, vagy a pályájuk delelőjét el nem ért szerzők könyvét – a kor szokásának megfelelően – csaknem kivétel nélkül bizományban, vagy a nyomdai számla előre történt kifizetésével vállalták.

Dorosmai János is hasonló módon adta ki könyveit. (Ugyanígy többnyire magánkiadásban jelentek meg Váth János munkái is.) Egy-egy hivatalos kiadás már írói rangot jelentett a szerző számára. Dorosmai kötetait a legkülönbözőbb bizományosok árusították, s ő maga személyesen is közbenjárt kötetei eladásáért. 1945 előtt kiadott munkáit például 1958-ban még az Állami Könyvterjesztő Vállalat is átvette árusításra.¹⁵ Természetes, hogy a magánkiadás költségei csak szerény

példányszámú megjelenést tettek lehetővé, így a művek (és szerzőjük) ismertségét nagy mértékben befolyásolta, mely lapok, milyen terjedelemben és minőségben foglalkoztak a kötéttel. A kialakult szokásoknak megfelelően a szerzők ajánló sorok kíséretében küldték meg munkáikat azoknak a lapszerkesztőknek, ahol már voltak kapcsolataik vagy feltételezték, hogy érdeklében foglalkoznak vele. Az ismertetések végén többnyire ott szerepelt: „*Megrendelhető a szerző (esetleg még: a kiadó) címén.*”

Az irodalmi közvélemény, a sajtó felfigyelt Dorosmai költői, írói tehetségére, s az Én szeretem az egyszerűséget című kötete kiindulópontja lett soproni, dunántúli sikereinek. Bekapcsolódott a város társadalmi, közéleti mozgalmába, s egymás után lett tagja különböző irodalmi, művészeti társaságoknak.

A két világháború közötti időszakban az íróknak nem volt általános jellegű országos szervezetük. A hivatalos kormányzat mellett különböző politikai csoportosulások, pártok (ezek sajtója, kiadója), valamint a nagy számban alakult, többnyire regionális jellegű körök, egyesületek, társaságok voltak azok, amelyek lehetőséget adtak (a valamilyen tekintetben) azonos nézeteket vallóknak a publicitásra, a társadalmi, társasági életben való részvételre. A legtöbb ilyen egyesületnek megvolt a maga kiadói bázisa, amely könyveit e körök szerzőinek tollából jelentette meg, s lapjában is túlnyomóan őket szerepeltette. Elterjedt publicitási forma volt a baráti összejövetellel egybekapcsolt felolvasóest, amely Dorosmai Jánosnak is lehetőséget adott művei népszerűsítésére, önmagá elismertetésére.

A Dunántúlon csaknem minden nagyobb városban működött néhány olyan irodalmi jellegű közösség, amely maga köré gyűjtötte az író és írogató embereket. Dorosmainak kivételes szerencséje volt Sopronban: olyan szellemi élet bontakozott ki az 1920-as években, amely egészen 1945-ig meghatározó lett. Számos kiadó és helyi lap adott lehetőséget – igaz, elsősorban a konzervatív beállítottságú, a „hazafias” nézetű irodalmároknak, történészeknek, társadalomkutatóknak –, hogy megjelentessék írásaikat.

Az irodalmi egyesületek, körök nem csak együttműködtek, hanem időnként rivalizáltak is egymással: pályázatokat írtak ki, s ezeknek nem titkolt céljuk volt, hogy „átcsábítsák” magukhoz, illetve érdeklapjukhoz azokat a népszerű, sikeres szerzőket, akik vonzóak voltak az újságolvasók, a lapvásárlók számára. S

ha nem sikerült életben tartani a lapot, megszüntették, nem egyszer úgy, hogy rövid időn belül ugyanazokkal a munkatársakkal újraindult, természetesen más címmel. Minden ilyen változtatást nagy reklám, hírverés, előfizetésgyűjtés előzött meg. Ebből a potenciális szerzőknek is részt kellett vállalniuk.

Dorosmai sem kerülhette el (s minden bizonnyal nem is akarta), hogy tagja legyen néhány irodalmi, kulturális egyesületnek, mert lapjaik révén megjelentethette munkáit. Tagja lett többek között a nagykőrösi Arany János, az Országos Gárdonyi Géza, a Magyar Goethe, a Tömörkény és az Országos La Fontaine Társaságoknak. Kapcsolatban állt a pápai Jókai Körrel, a nagykanizsai Zrínyi Irodalmi és Művészeti Körrel és még sok mással. A helyi, soproni egyesületek közül számára különösen jelentős volt a Frankenburg Irodalmi Kör, elsősorban azért, mert e révén álltak kapcsolatban egymással a helyi és a környékbeli írók. (Országos kisugárzása is volt e körnek.) Mivel azonban Dorosmai közíróként a szociális igazságtalanságok ellen küzdött (s tárcái eléggé nyíltan bírálták a helyi közéletet), sokáig megakadályozták, hogy ennek tagja lehessen. (A tagsághoz végül Parragi György, a Magyar Nemzet későbbi főszerkesztője révén jutott.)¹⁶

Dorosmait szívesen látták a körök és egyesületek. Részvételének szinte számtalan alkalmáról a korabeli lapok, saját feljegyzései, a lapok által közölt felolvasott írásai adnak hiteles képet. Mint a soproni Országos Széchenyi Társaság alapítója, maga is rendelkezett olyan potenciális szellemi presztízzsel, amely lehetőséget adott számára, hogy megforduljon más városokban, sőt budapesti meghívásoknak is eleget tegyen.

Dorosmai műfajváltása sikeresnek bizonyult. Sopronban találta meg igazi hangját a tanítómese-, a fabulairrás területén. A költőből fabulairóvá válásában nagy szerepe volt Vikár Bélának (a La Fontaine Irodalmi Társaság elnökének), aki nem csak felismerte, hogy Dorosmai fanyar humora, éles meglátásai, filozofikus hajlama révén kitűnő mestere lehet e műfajnak, hanem ösztönzést, biztatást is adott számára.

Méltatói később valamennyien Aesopus, La Fontaine, Krülov és Fáy András utódjaként említik, aki képes volt hazai és európai vonatkozásban egyaránt a tanítómese olyan huszadik századi feltámasztására, amely révén kiemelkedő író-képviselője lett a műfajnak. E „Kis me-

sék”, ahogyan a legtöbbször jelzi a felcím lapok tucatjaiban, sikert jelentettek számára. Alkotásai elsősorban Fáy András tanítómeséivel mutatnak rokonságot, azonban mégis sajátosan egyedi stílusúak, „dorosmaisak”. Érdeme, hogy vállalta egy olyan műfaj feltámasztását, amelyet már alig-alig műveltek, mert úgy vélte, mondanivalóját, a társadalmi környezetben tapasztalt személyes élményeit a legjobban így tudja visszaadni, s talán megértetni: egy társadalmilag, morálisan egyaránt elítélhető rend nem képes a humanista eszmék megvalósítására. Dorosmai humánuma pedig vitán felül álló: kötetei, egész élete bizonyítják ezt.

Néhány, szociális kérdéssel foglalkozó írása: *Gondolatok – A nyomorkérdéshez* (Soproni Hírlap, 1930. márc. 6.) című cikkében azt követeli, a város állítson fel nyomorbizottságot. *Egy szülői értekezletről* (SH. 1930. márc. 23.), a gyermeknevelés kapcsán. *Gondolatok – a nyomorról* (SH. 1930. április 29.): „*Az általános nyomor miatti elkeseredés sötét órája tizenkettőt mutat és mindjárt üti is. Most már tovább hallgatni bűn, a segítséget meg sem kísérelni: nemzetárulás . . . Ameddig nyomorgók vannak, ne legyenek fényűzők!*” A lap május 8-i számában az állatalansággal, június 28-i számában a vasútról elmélkedve az autózás jövőjéről szól (ma látjuk, milyen reális következtetéssel): „*Az autóforgalom feltétlenül megmarad, sőt, egészen bizonyosan még fejlődni is fog.*” S megírja véleményét a Frankenburg Körről is. (SH. 1932. augusztus 10.)

1933. május 6-án a La Fontaine Társaság budapesti Magyar estjén Dorosmai meséit Vikár Béla méltatta, amelyek „*feltűnő tetszést váltottak ki.*” Ezen az esten többek között József Attila, Nagy Lajos és még néhány fiatal író, költő olvasta fel munkáját.¹⁷ Dorosmait tehát elismertség vette körül. Ekkor már csaknem kizárólag egyedül ő foglalkozott tanítómesék írásával. Előzően, ha nem is kortársa, de társa akadt a 20. századi magyar irodalomban: Bartóky József békéscsabai író.¹⁸

Dorosmai tanítómese-írásának első gyűjteménye *Kis mesék nagyoknak* címmel 1936-ban a La Fontaine Társaság kiadásában jelent meg, amelyhez Vikár Béla írt meleg hangú előszót. E kötet osztatlan sikert aratott. Az országos, a dunántúli, de különösen a soproni lapok számos ismertetéssel, dicsérő kritikával köszöntötték az írókat és műve megjelentését.

Egy országos lap így kezdi a könyv ismertetését: „*Az író Fáy*

Andrásnak, ha úgy tetszik, La Fontaine-nek vagy Phaedrusrnak, sőt, – ha nagyon messze akarunk menni –, Aesopusnak kései, de nem elkésett tanítványa. Nem elkésett azért, mert az emberek csak úgy emberek ma is, mint La Fontaine vagy Aesopus korában s hibáik, lépten-nyomon kiütőköző gyarlóságai éppoly színes és gazdag témakört nyújtanak az emberi élet és társadalom fonákságait pellengérré állító meseíró számára, mint egykor... Ahogy fűbe-fába elrejtette orvosságait a betegek számára, úgy adta körülöttem mindenre tanítását, melyet csak értened kell, mint örök csudálatos nyelvet – az emberiség anyanyelvét.”¹⁹

A Soproni Hírlap 1937. május 15-i számában közölt kritikát Csánány Sándor (a soproni Széchenyi gimnázium tanára) tollából.²⁰ A kritikus meglátásai, véleménye ma is helytálló Dorosmai írásművészetével kapcsolatban. Többek között így vélekedik: „A tanítómesében az erkölcsi és művészi elemek egyensúlyjátéka finom rezdülésekkel méri le az író tehetségét. Egyetlen szó fölösleges lehet, egyetlen szórendi hiba felboríthatja a mese cicoma nélküli épületét... Lelki feszültségben születik meg a mese tanító célzatának és művészi értékének összhangja... Dorosmai méltó folytatója nagy meseíróink kevés tagot számláló sorának. Művészi formája a rövid, kevésbeszédű mese, mindazonáltal vagy éppen ezért világos, kerekded a legtöbb meséje... belső megindultsággal vizsgálja az emberi élet folyását, annak fonákságait, hibáit és tévedéseit.” Végül ezzel zárja: „Dorosmai Jánosra a magyar (tanító) meseirodalomban nagy feladat vár és azt be is fogja tölteni. Tömör stílusa, eredeti szerkezete, nemes felfogása, jóízű humora, tiszta látása, világos ítélete hiánytalan egységbe összefonódva új meseformát, gazdagodást jelent irodalmunkban.”

Általa összegyűjtött újságkivágatok, saját kezű feljegyzései őrzik, mikor hol járt felolvasóesteken, művészeti és irodalmi társaságok programjain. Sopronban 22-szer szerepelt. A La Fontaine Társaság budapesti ülésén 1932-ben és 1936-ban, a Goethe Társaságén 1937-ben, a Gárdonyi Társaságén 1934-ben, Nagykanizsán 1936-ban kétszer, s Pápán a Jókai Körben 1936-ban.²¹ Tényleges szerepléseinek száma megközelíti a százat.

Levele bizonyítja, hogy a felolvasásokat ő maga is kezdeményezte: „... ezévből érem meg harmincadik évfordulóját annak, hogy első versem megjelent. Elhatároztam, hogy ebből az alkalomból válogatott

apróságaim egy-egy csokrával országos körútra indulok, amelynek során szívesen jelenek meg bárhol, ahová csak hívnak.” Önzetlensége ma is példamutató lehet, s különösen az volt az akkori viszonyok közepette: „Ezt az elhatározásomat – ismerve a vidéki körök helyzetét –, legyen szabad azzal kiegészítenem, hogy körutam kapcsán sem úti-, sem pedig más költséget nem igényelek, utam célja a fabulairodalom felújítása mellett inkább az, hogy a vidéki irodalmi körök valamely összefogása útján a vidéki írókat és mai tehetségeket megfelelő érvényesüléshez juttassuk.”²²

Sopron újra közel hozta szülőföldjéhez. Munkái megjelentek a szülőfalu-közeli Pápa lapjában, a Pápai Hírlapban. (1940. március 10., 1942. március 28. stb.) Először 1936. január 19-én szerepelt a Jókai Kör rendezvényén. A lap január 25-i száma így írt erről: „Irodalmi értékű, nagyon szép előadó ülése volt múlt vasárnap a Jókai Körnek. Az irodalmi rész vendégszereplője a szomszéd Adásztevelről származó Dorosmai János egy, ma nemigen kultivált műfaj életre keltésével lepte meg a közönséget. A túlnyomólag állatképekbe öltöztetett, saját korunk sok gyarlóságait éppoly változatosan, mint amilyen frappáns ötletességgel gúnyoló, sok erkölcsi tanulságot nyújtó fabulák mindegyike megmutatta, hogy ez a műfaj ma is népszerű tud lenni, ha ilyen tehetséges író kultiválja, mint aminőnek D. J. bizonyult.”

Megegybebeli kapcsolatához tartozik, hogy munkái több lapban együtt szerepelnek Váth Jánoséval. Például a kolozsvári Hírnök 1941. 10. számában verse, az 1942. 4. számában öt fabulája. Még korábban, e lap 1937. évfolyama 128. oldalán található az a Váth-kritika, amelyet a *Kis mesék nagyoknak* című kötetéről írt.²³

1937-ben Budapesten megjelenik a *Kis mesék*, majd 1940-ben Sopronban az aforizmákat tartalmazó *Ferde magyar tornyok között* című kötete. Ez utóbbi címe egyértelműen Sopronra utal. Fejezetcímei mutatják, milyen témakörökben gondolkodott, s mennyi helyen látta meg az igazságtalanságot, s akart segíteni jobbító szándékkal. (A hit, Igazság, Élet, Ember, Sors, Tudás, Okosság, Erő, Tanácsok fiaimnak stb.) Sikere olyan, hogy csakhamar követi a második kiadás.

Újjáéled kapcsolata a Benedek családdal. Marcell veszi pártfogásába, elismerve azt a hatalmas szellemi teljesítményt, amelyet munkái tükröznek. Együttműködésük eredménye az 1942-ben a gyomai Kner nyom-

Dorosmai János:

Ferde magyar tornyok között

— Gondolatszilánkok. —

Kiadja: Király nyomda, Ct. Gáspár Zoltán.
SOPRON, 1942.

5. ábra. Kötetének belső címlapja

dában készült, 111 tanítómesét tartalmazó *Akinek nem inge, ne vegye magára* című kötet. Benedek Marcell a régi családi barátság révén nem csak az utószó megírását vállalta, hanem ő maga rendezte sajtó alá.²⁴

A terjedelmes utószó hű tükrö a barátságának, az írói megbecsülésnek. Kapcsolatukról többek között így vall: „Én Dorosmai Jánost örökölttem. Az örökség jogán és az örökség elkötelezettségével fogtam kévébe írásait...” Az előző kapcsolat dokumentumairól írja: „Ezeket a leveleket – mindegyik fölér egy hadiéremmel – akkor láttam először, amikor Dorosmai János szürke-magyarruhás alakját és először pillantottam meg egy magyar mecénás budai házában. Itt vettem át az örökség jogait és kötelességeit...” S hogy fontosnak, megbecsülendőnek tartotta e kapcsolatot ápolását, bizonyítják azok a sorok, amelyekben az apja iránt megnyilvánuló bizalmat, segítséget elismerte és viszonozta: „Dorosmai János azért állt oda a Cimbora szerkesztője mellé reménytelennek látszó, keserves időkben, mert így látta a világot s a maga kötelességét. S mert így látta és mert kötelességét becsületes művész módjára teljesítette: ezért álltam most a háta mögé marokszedőnek, ezért kötöttem kévébe, amit learattott.”

A kötet fejezetekbe gyűjtött fabulái a klasszikus hagyományok és a modern hangvétel ötvözetével készültek: aktuális mondanivalójuk évszázados, évezredek tanulságok hordozói, azoknak az örök emberi jellemvonásoknak a cselekvés – és gondol-

kodásbeli megnyilvánulásai, amelyek az embereket tetteik szerint állítják az igazság vagy a hamisság oldalára.

Dorosmai műveiről szólva Benedek Marcell így folytatja: „Van olyan felfogás is, amely azt mondja: nem az én dolgom megítélni, hogy a világ jó-e vagy rossz, hogy az életben a kellemes vagy a kellemetlen dolgok vannak e túlsúlyban. . . Ha a világ és az ember rossz: kötelességünk erőnkől telhetően javítani rajta. . .” S a kezdődő világégés közepette mennyire időszerűen szólnak e szavak, Dorosmai meséinek erkölcsi tanulságai: „Emlékeznie kell minden jóra, amit emberben valaha meglátott és megérezett, s hinnie kell abban, hogy véres, kegyetlen és ostoba, értelmetlennek látszó kitérések és süllyedések után, az emberiség útja mégis csak fölfelé vezet.”²⁵

Ez az időszak Dorosmai pályájának csúcspontja. Megjelenik *A mosolygó Justicia* és legterjedelmesebb kötete, a *Mesék, aforizmák*, amelyet a nagykorú Arany János Társaság adott ki. Ez utóbbi előszavát a társaság elnöke, Göde Lajos írta, utószavában pedig Csanády Sándor méltatja munkásságát. Mindkét kötet nagy siker. A helyi lapok különösen elismerően írnak a közel félezer oldalas kötetéről. A Soproni Hírlap ilyen címmel tudósít: „A soproni könyvpiac egyik legszebb eseménye”, s mindjárt közöl is öt szép tanítómesét.²⁶

Göde Lajos így értékeli munkáját: „Ezek a művek arról tesznek bizonyosságot, hogy szereti a természetet. Ott minden jellemzőt meglát, és amit meglát, azt a kiforrott író szellemességével és stílusművészetével írja meg. Meséinek olvasása közben egyszer mosolyogva látjuk az élet furcsaságait, máskor mélyen elgondolkozunk, ismét máskor bizonyos meghatottságot érzünk felettük. . . Mindről van valami mondanivalója, helyesebben mindnek van valami mondanivalója az ember számára.”

Töprengő, az apró részleteket, összefüggéseket meglátó, filozofikus, asszociatív gondolkodású író mese-szövege egyszerű, logikus, a történet végi csattanók újraértelmeztetik a leírtakat: „. . . nem elégszik meg azzal, hogy az olvasó gyönyörköd-jék. Mint minden meseíró, úgy ő is tanítani akar. S tanítása annál eredményesebb, mivel azt sohasem erőlteti. Az olvasóra bízta a tanulság levonását. Bölcsen tudja, hogy az igazság maga a legjobb tanító-mester.”

Csanády Sándornak számtalanszor volt alkalma megfigyelni Dorosmai írói alkotómódszerét, az élmény, a tapasztalat írássá születését. Erről, a fabulairás „titkáról” az utószóban

így ír: „Ott áll egy ember a járda szélén és figyeli a város mozgalmasságát, ott ül az erdők árnyán és meglepi a madarak szokásait, ott sétál a mezőn és szemügyre veszi annak jelenségeit, járja a hivatali szobákat, a baráti köröket, a hangos összejöveteleket, hallgatja a szónoki emelvények ígéreteit és nagy kijelentéseit, az ifjúság magabizó fogadkozásait, az öregek megpróbált tapasztalatait, meghallgat és meglát minden szépre és jóra való buzdulást, önzetlen elhatározást, és közben hol itt, hol ott találkozik a fabulák hőseivel. . . Közben titokzatos módon megérnek, művészi formát nyernek a fabulák, és a növényvilág meg az állatvilág történeteivé szépülnek az emberek körében szerzett tapasztalatok. . . Ez az ember, aki néha elmerengve, máskor elszomorodva figyeli a körülötte zajló életet, elcsodálkozva szemléli a természet világát: Dorosmai János.”

Az alkotói folyamatba is belelátott: átérezte azokat a vívódásokat, töprengéseket, amelyeken az író átment: „A fabulák nem parancsszóra teremnek, nem is megrendelésre, mint a lakodalmi ebéd, hanem az író lelkéből sok-sok tapasztalat keservei között születnek, mint gyöngyszemek a kagylóban. Tíz évig lestem és figyeltem az itt vándorútra induló fabulák születését, írójuknak belső vívódását és győtrődését. A kínlás azonban sohasem azért marta az író lelkét, hogy művészi formába tudja kényszeríteni a mondanivalóját, hanem azért kísérte a vajúdás fájdalma ezeket a fabulákat, mert – emberekről szólnak.”²⁷

Dokumentumok hiányában ma már nem deríthető ki, Dorosmai hogyan került kapcsolatba Veres Péterrel. Lengyel András irodalomtörténész úgy véli, Dorosmai kezdeményezte a kapcsolatot, talán mert támogatást szeretett volna szerezni a nehéz körülmények között élő, dolgozó balmazújvárosi írónak. Az a levél, amely fennmaradt, irodalomtörténeti értékű, mert 1945 előttről nem ismerünk olyan V. P. levelet, amelyben ennyire önkítárukózoan mutatja be családját, s vall önmagáról, írói munkájáról, a könyvkiadásról, terveiről. Dorosmai alkotásait így értékeli: „Meséid között remek dolgok, klasszikusan szép és világos példázatok vannak. Például: „Az igazi költő”: remek: Logikus és kikezdetlenül igaz. Elejétől végig érdek-lődéssel és kedvvel olvastam.”

Gondjairól írja: „. . . nem éhezünk, ellenben teljesen parasztosan élünk. A gyerekek még nem keresnek, hát úgy, ahogy futja. Kenyér, szalonna, lebbencs, krumpli és tej.

Két tehenem van s hizlalgatni is szoktam. . .” Másutt a következőket olvashatjuk: „Tulajdonképpen ma sem a szükség bánt, hanem a gond. Egyenlőben tartani ezt az én bugyborék-gazdaságomat, ez túl sok időt és főleg szellemi erőt rabol el tőlem. Sok nagy könyv terve föl bennem, de nem érek rá, mert tavasztól őszig lefoglal a munka s csak télidőn írhatok. Minden könyvemet téiben írtam.” A levél befejezése írói öntudatának megnyilvánulása: „Egészséges vagyok testileg-lelkileg: az én utam felfelé vezet. Nem az olcsó anyagi siker, hanem a közösségi becsület irányába.”²⁸

Dorosmai életművének jelentős része azok a művek, amelyek idegen nyelven jelentek meg. Anyanyelvi szinten beszélte a németet, így sok fabuláját maga fordította le e nyelvre. Az eszperantót is jól beszélte, s oda-vissza fordított. Feljegyzése szerint tizenegy holland lap közölte meséit.

Életének egyik tragikus vonása, hogy amikor 1945 után fokozatosan megszűntek a helyi lapok, s szűnőben voltak a helyi irodalmi társaságok, Dorosmai János is teret vesztett, az új lapok új szerzőket, friss hangú, aktuális politikai, irodalmi műveket vártak. Dorosmai ehhez már életkoránál fogva sem tudott alkalmazkodni. Néhány tudósítása, cikke meg-megjelent még a hazai lapokban, s minden terve, hogy nagyobb munkát tegyen közzé, sikertelen maradt. Ugyanekkor Dorosmai fabulái Nyugat-Európában reneszánszukat élték. Különösen a már említett holland kapcsolata alapján Európa-terse ismertté lett a neve. A De Echo fényképes írásban mutatta be és sorozatban közölte meséit, ugyanígy a Vrije Volksblad és a Nieuwe Stemmen.²⁹ Ezeket A. G. M. Abbing fordította, akivel Dorosmai Sopronban találkozott (vendégként hozzá érkezett), még 1937-ben.³⁰

Számos írása jelent meg hazai és külföldi eszperantó lapokban. Fordították olasz, lengyel, ógörög, francia és más nyelveken. Két idegen nyelven sikerült kötetét közreadnia: egyet hollandul, egyet eszperantóul. (Ld. e tanulmány végén.)

Több füzetnyi beragasztott mese, kritika, feljegyzés, fordítás őrizi a külföldi megjelenések nyomát, művésztének elismerését. Itthon a kor szelme nem kedvezett a csipős, fanyar, a társadalmi, közéleti visszasságokat szóvá tevő meséknek. Dorosmai visszavonultan, csaknem a múltnak élve élte éveit. Igaz, kísérletei voltak. Kidókhöz, filmgyárhoz, szerkesztőségekhez írt, levélben kereste fel az iro-

6. ábra. Dorosmai 1964-ben

dalom vezető személyiségeit, terveit azonban nem váltak valóra.

Magánélete is kedvezőtlenül fordult. Már nyugdíjasként vállalt fizikai munkát, s ez visszafogta szellemi alkotómunkájában. Viszont sokat levelezett, rendezgette írói hagyatékát. Ezzel az egykor oly sikeres író alkotói korszaka – legalábbis a nyilvánosságnak – lezárult. Nyolcvanegyedik életében, 1966. november 29-én halt meg Sopronban.

A magyar irodalom történetében számos a példa, hogy az életében sikeres íróknak később a feledés jut

osztályrészül, különösen, ha olyan éles társadalmi változás szakítja meg (ilyen vagy olyan okból) a pályát, mint amilyen 1945 volt. Talán ez nem lett volna sorsszerű, ha életkora lehetőséget adott volna még számára, hogy megújuljon szellemi törekvéseiben, akár azon az áron is, hogy új műfajban fogalmazza meg gondolatait. Inkább vállalta a nehezebbet: a régiek átmentését, amely sikertelen kísérlete maradt.

Dorosmai János azonban az elmúlt két évtizedben is jelen volt irodalmunkban. Itt-ott megjelent meséi, rádióadás, róla szóló cikkek, irodalomtörténeti kézikönyvek, lexikonok szócikkjei tartják ébren emlékezetét.

Az elmúlt fél évszázad irodalomtörténetét feldolgozó munkák valamilyen vonatkozásban felemlítik nevét, munkásságát. A Veszprém megye irodalmi hagyományait bemutató kötet (immár 4. kiadásban) pedig Adásztevel község neve alatt kötetkezdő szócikként közli életrajzát.

A Győr-Sopron megyei lap, a Kisalföld „Emlékvirágok a magyar La Fontaine sírjára” című írásában búcsúzott tőle,³¹ a Soproni Szemlében halála ötödik évfordulóján így méltatták: „Nagy elődök árnyékában élt és alkotott Dorosmai János, olyan műfajban, amely már réges-régen kihaltnak számított, hiszen Fáy András óta számottevő magyar tanító-mese-irodalom nem volt, a világirodalmi ősök közül pedig Aesopus huszonöt évszázaddal, La Fontaine háromszáz, Krülov százötven évvel ez előtt írta azokat a csipős vagy harapós fabulákat, melyek mondanivalójának mélysége szöges ellentétben állt szövegük rövidségével.”³²

Külföldön és itthon még napjainkban is felbukkan egy-egy írása, emlékezetéül annak, akinek varázsa, vonzereje művei igazságában, szépségében rejlik. Születése centenáriumán több írás idézte fel alakját, írói munkásságát.

Az életút öröksége tucatnyi könyv, bennük több száz vers, aforizma, tanító-mese, néhány újságcikk, számtalan róla szóló tudósítás, könyveinek kritikái és vaskos füzetekben kézíratos anyagok: egy Veszprém megyéből indult és soproni íróvá vált ember életműve.

7. ábra. Eszperantó nyelvű kötetének címlapja

MŰVEI:

- Tücsök-dalok. Arad, 1922.
 Hegyoldalon. Arad, 1927.
 Mert szent a lant. Arad, 1927.
 Én szeretem az egyszerűséget. Sopron, 1928.
 Kis mesék nagyoknak. Sopron, 1936.
 Kis mesék. Budapest, 1937.
 Ferde magyar tornyok között. Sopron, 1940.
 Akinek nem inge, ne vegye magára. Sopron, 1942.
 Mesék, aforizmák. Sopron, 1943.
 A mosolygó Justícia. Sopron, 1943.
 Fabeltjes voor grote mensen. Hollandia, 1953.
 Fabeloj (eszperantó nyelven). Budapest, 1968.

JEGYZETEK

- Váth (Horváth) János (Balatonkenese, 1887. március 3 – Balatonalmádi, 1962. április 6.) A Balaton írója, a halászelet, a partvidék kulturális örökségének méltatója, irodalomszervező, számos irodalmi társaság tagja, tisztségviselője. Falusi iskolák tanítója, majd 1919-től 1939-ig a balatonalmádi iskola igazgatója, körzeti iskola-felügyelő. Kapcsolatban állt kora csaknem valamennyi jelentős dunántúli írójával, költőjével, szerkesztőségével. Alapítója volt a Nemzedékek irodalmi vállalkozásának. 1929-ben a Balatoni Szövetség tíz kötetben jelentette meg munkáit. Életműve több, mint félszáz kötet, közel ezer elbeszélés, novella, tanulmány, kritika, ismertetés és kultúrtörténeti írás. Munkásságát Kutassy János (1933) és Orosz Iván (1936) önálló kiadványban méltatták. Centenáriumára jelent meg e tanulmány írójának tollából: Váth János emlékezete (Balatonalmádi, 1987. 27. o.)
 Bősziroményi Varga Lajos (Monoszló, 1887. március 1 – Hajdúböszörmény, 1967. január 1.) Pápan szerez tanítói oklevelet, majd kisközségek tanítója. Az első világháború következményeként Szovjet-Oroszországban hadifogoly hét éven át, ezt követően telepszik le az előnevét adó városban, ahol tanító, iskolaigazgató. Pedagógushivatása mellett versírással, nótaszerzéssel foglalkozott. Versei számos korabeli lapban jelentek meg. Egyetlen verseskötetét Sötét ablakok címmel 1936-ban Debrecenben adta ki. Az Országos Tanítóegyesület titkára volt. Pedagógiai és irodalmi munkásságának méltatását ld. Tölgyesi József: B. V. L. emlékezete. Horizont, 1987. 4. sz.
- BALOGH Edgár: Romániai magyar irodalmi lexikon. Bukarest, 1981. 421. o. (Dorosmai J. erdélyi működéséről)
 GULYÁS Pál: Magyar írói álnévlexikon. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1978. 541. o.

- HARMATH István, KACSÁNYI Sándor: Veszprém megye irodalmi hagyományai. Veszprém, 1984. 357. o. (4. kiadás)
- Autográf feljegyzése. (A szegedi József Attila Tudományegyetem könyvtárában levő D. J. irodalmi hagyatékban. A továbbiakban: Szegedi DJ hagyaték.)
 - Egykorú statisztikák szerint például 1919 és 1924 között 1066 magyar nyelvű könyv jelent meg, ami azonos az előző két évtized termésével. (Ebből a szépirodalmi művek száma 352.) A hivatásos írók, költők mellett számosan jelentkezték írásaikkal, kötetekkel olyanok, akik polgári foglalkozású főállásuk mellett vettek részt az irodalom útkereső küzdelmeiben. Az utóbbiakhoz tartozott D. J. (Szabolcsi Miklós szerk.: A magyar irodalom története. VI. Bp., Akadémiai Kiadó, 1978. 924–925. és a következő lapok.)
 - I. m. 928–936. o.
 - Az erre vonatkozó adatokat (és más, az író életével kapcsolatos eredeti és másolatú dokumentumokat) ezúton köszönöm az író fiának, Dorosmai Imrének. (Sopron, Mátyás király tér 16.)
 D. Imre jelenleg nyugdíjas, armenológus, az örmény nyelv és a magyar vonatkozások kutatója. Szakcikkeit több lap közölte. Két jelentős tanulmánya: A karacsaj-balkár rovásírás és feltehető magyar kapcsolatai. Forrás. 1981. 11. sz. 52–59. o. és Az első honfoglalás népe. Népszava, 1984. febr. 18. 10. o. Kéziratban van az Antarktisz című ifjúsági regénye. A világegyesületi tagságra vonatkozóan ld. Jarlibro, 1914. 177. o.
 - „... én is személyesen ismertem és én is eszperantista vagyok, így szorosabb kapcsolatban voltam vele. Én a magam részéről nagyon sajnálom, hogy nem jelent meg több műve eszperantó nyelven.” Dr. Czencz Sándor ny. postafőtanácsos (Sopron, Csengery u. 53.) 1987. szept. 16-i levele. (A szerző D. J. gyűjteményében.)
 - D. Imre 1982. szept. 3-i leveléből, apja egy feljegyzését idézve. (A szerző DJ gyűjteményében.)
 - Benedek Elek e munkásságával foglalkozó írások: Pálffy G. István: Elek apó öröksége (Magyar Ifjúság, 1986. nov. 28. 29–30. o.), illetve ehhez fűzött kiegészítés. D. Jánossal való kapcsolatáról a szerző írásai: (Magyar Ifjúság, 1987. január 2. 41. o.), valamint: A Benedek család írói kapcsolata D. J.-sal. (Magyar Nemzet, 1985. október 1. 4. o.) és Lisztóczy László: Benedek Elek és a Cimborá. (Magyartanítás, 1986. 5. sz. 236–240. o.)
 - Szabó Zsolt: Benedek Elek levelezése, I–II. Bukarest, 1979., 1984. Benedek E. egyik viszontválaszából idéz Benedek Marcell D. J. Akinek nem inge, ne vegye magára c. 1942-ben megjelent kötete utószavában: „Mindent el kell követnünk, hogy az elszakadt magyarság gyermekeihez eljusson ez az újság, mert napról-napra világosabban látom, hogy... a nemzeti szellemet, magyar öntudatot egy jó és magyar lelkű gyermekújsággal plántálhatjuk gyermekeink lelkébe...”
 - Pásztortűz. Képes szépirodalmi és kritikai folyóirat. Kolozsvárott jelent meg 1921–1944 között. A lap az erdélyi magyar szellemi élet egyik központja volt. A lapban számos D. J. vers jelent meg.
 - Szabó Zsolt I. kötet, 128. o. a 94. sz., 1923. ápr. 4-i levél részlete.
 - Szabó Zsolt I. kötet, 203. o. a 161. sz. 1924. január 3-i levél részlete.
 - Többek között a következő lapok adtak helyet írásainak: az aradi Délvidék, Szezon, Vasárnap, Arad és Vidéke, Aradi Fáklya, Aradi Közlöny, Erdélyi Hírlap, a kolozsvári Pásztortűz, Hírök, Jóbarát, a marosvásárhelyi Székely Szó, a temesvári Déli Hírlap, Temesvári Zeitung, a beregszászi Tiszaháti Gazda, az ungvári Kárpáti Magyar Gazda.
 - Az ÁKV 1958. január 29-i elszámolása szerint 4 kötetét vették át terjesztésre, összesen 204 pld.-ban. Az eladott kötetek száma 84 db, 1720 Ft értékben, 27%-os bizományi engedmény kikötésével. D. J. ceruzával írott feljegyzése: van még kb. 400–600 közötti kötet. Árulták: Budapesten 5 és vidéken ugyancsak 5 bolt. (Debrecen, Pécs, Győr, Szeged, Miskolc.) Az értesítés D. Imre magángyűjteményében található.
 - A kört, mint irodalmi társaságot Frankenburg Adolf író (1811–1884) alapította Sopronban. Emlékirataiban igen sok irodalomtörténeti vonatkozású eseményről számol be. A város és környéke írói és más értelmiségiek e társaságban tömörültek. Működésében a konzervatív jelleg dominált, s csak néhány éven át jelentett progresszív erőt Sopron életében.
 - A La Fontaine Irodalmi Társaság a nemzetközi együttműködés segítésére alakult szervezet volt. Hazánkban 1920–1951 között működött. Előadójait a népek közötti megbékélés gondolata szolgálatába állította. Folyóirata a Literatura volt. Dorosmait sok szál kötötte e társasághoz. Az estre és a társaságra vonatkozó bővebb anyag Lengyel András: Adatok József Attila életrajzához című munkájában olvasható. (Különnyomat a Somogyi könyvtári műhely 1980. évi 1–2. számából, 43–49. o.)
 - Bartóky József (1965–1928) két műve tartalmaz fabulákat: Magyar fabulák (1921) és Új magyar fabulák (1929). Tanítómeséit formai szempontból izes nyelvezet, humor és mérsékletesség, ugyanakkor tartalmilag konzervativizmus jellemzi. A Magyar Nemzetben megjelent írásmunkáiban (A Benedek család írói kapcsolata Dorosmai Jánossal. 1985. október 1. 4. o.) Kovalovszky Miklós írt róla méltató sorokat. (Egy ősi műfaj megújítói. Magyar Nemzet. 1985. október 29. 4. o.)
 - Református Élet. 1937. 225. o.

20. A cikk átvétel a Protestáns Tanügyi Szemle című lapból.
21. A levél dátuma 1938. szeptember 1. Fejlécén: „Országos Széchenyi Társaság Sopron”. 12-es számmal jelezte ezt az autográf levelet, „Igen tisztelt Cím!” megszólítással. A levél D. Imre családi archívumában, a D. J. anyagban található.
22. E levelében kétféle programot ajánl: 10–20 perces felolvasást valamely program keretében vagy önálló mesedélutánt az iskolák 5–8. osztályos tanulóinak és a szülőknek.
23. A veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár tervbe vette egy bibliográfiai sorozat indítását, amelyben helyet kap a Váth-irodalom kötete s remélhetően egy Dorosmai-bibliográfia is. E két anyag alapján lehetőség lesz a két író kapcsolatának teljes feltárására. Egyelőre sem a Dorosmai sem pedig a Váth-hagyatékban nem leltük nyomát levelezésüknek.
24. Egy adat arra utal, hogy Conrád Antal volt a mecénás, Benedek Marcell a mű szellemi előkészítését vállalta magára. (Conrád Ottó 1945. augusztus 23-i levele. Lelőhelye: a szegedi DJ hagyatékban.)
25. Kévekötés. Benedek Marcell utószava a kötet 161–169. lapjain. A rendez kiadáson kívül kétszáz számozott példány is készült okmánypapírra nyomva a könyvbarátok számára. (Ld. a kötet kolofonját.)
26. Soproni Hírlap, 1943. december 30. 3. o.
Írásait vagy a róla szóló cikkeket az alábbi soproni lapok, folyóiratok közölték: S. Hírlap, S. vármegye, Oedenburger Zeitung, Hétfői Újság, Természet és Állatvilág, Színházi Hét, Új-S. vármegye, Szemle, S. Helikon, S. Újság, Evangélium.
27. Göde Lajos előszava a kötet 5–9., Csanádi Sándor utószava a 445–446. lapjain található.
28. Veres Péter háromlapos autográf, tintával írott levele hat számozott oldalnyi. (Egy nagy és két kis alakú lap.) Dátum nélküli. A levél D. Imre archívumában található. A levelet Lengyel András tette közzé magyaró jegyzetek kíséretében. (Az én
- utam felfelé vezet – Veres Péter levele Dorosmai Jánoshoz. Magyar Hírlap. 1980. december 14. 8. o.) Feltehetően a két író kapcsolatának köszönhetően Veres Péter 1941-ben mégis megfordult Sopronban: előadást tartott. Lengyel András értékelése: „... mindamellet, még ha egyéb eredménye nem is lett volna, gesztusa révén megszületett egy fontos V. P.-írás: az író már-már szociografikus erejű önjellemzése. S ez nem kevés.”
29. De Echo. 1959. január 15. 1. o. és az ezt követő számokban. (A lap Amszterdamban jelent meg.)
30. A látogatásról beszámoltak a korabeli soproni lapok. Egy lapkivágat alatt D. saját kezű feljegyzése: „Abbing hozzám jött. Miattam jött. Sopronba is csak II. sorban tartott előadást. Uzsonnán nálam volt.” (Abbing holland író, tiszteletbeli magyar konzul volt, aki jól beszélt magyarul. Hazánkban számos előadást tartott.)
31. Radó Ferenc írása, 1966. december 23. 2. o.
32. Becht Rezső: Dorosmai János. Soproni Szemle, 1971. 282–285. o.

JÓZSEF TÖLGYESI

ERRINERUNGEN AN JÁNOS DOROSMAI. (1886–1966.)

János Dorosmai (1886–1966) wurde in Adásztevel in Komitat Veszprém geboren. Als er noch ein Kind war fuhr er nach Siebenbürgen. Er hat in eine Lehrgang für Eisenbahnofizier studiert, aber in seiner Jugend schrieb er Gedichten für die lokalen Zeitungen. Er hatte zwei Berufen: bis seiner Pansionierung arbeitete er als Angestellte der Eisenbahn, aber er nahm als Dichter und Schriftsteller auch im literarischen Leben teil. Er hat als ein talentierter Mitglied der Schriftsteller-Generation von Siebenbürgen angefangen. Drei seiner Baender wurden in Arad herausgegeben. Er hat auch im Blatt von Elek BENEDEK publiziert. über ihren Freundschaft kann man aus ihrem Briefwechsel erfahren, das wurde durch Zsolt SZABO offengelegt.

Dorosmai zog in 1927 nach Sopron, er lebte dort bis seinem Tod. Er wurde als Mitglied in mehrere Gesellschaften, literarische Kriesen gewaehlt. Seine Werken haben die örtlichen und die regionalen Zeitungen publiziert.

Inzwischen hat er Stil gewechselt, er schrieb Lehrmerchen, Fabeln, damit ist er ein Nahfolger der grossen Merchenerza-

ehler. Die sozialen Grundstellung ist typisch für seine Lebensanschauung. Er dachte seinem Schicksal nach und unternahm Kampf gegen den gesellschaftlichen Unrechten. In den zwanziger Jahren war in Sopron ein so intensives Kulturleben, dass das war nocht jahrzehntenlang massgebend. Er wurde Mitglied der Gesellschaft „Arany János” in Nagykovács, der „Gárdonyi Géza”, der ungarischen Goethe-Gesellschaft, der „Tömörkény” und der Gesellschaft „La Fontaine”. Er war in Kontakt mit der „Jokai-Kreis” in Pápa und er war auch mehrmal in dieser Kleinstadt, die nahe liegt zu seinem Geburtsort. Im war besonders bedeutsam der literarische Kreis „Frankenburg”, damit waren die örtliche und die regionale Schriftsteller in Verbindung miteinander.

Seine Baender erscheinen in verschiedene Perioden (1928, 1936, 1937, 1940, 1942). In 1943 hat sein Hauptwerk „Merchen, Aforismen” herausgegeben.

Bei Formung seines Lebenswerkes haben Marcell BENEDEK und Béla VIKÁR eine wesentliche Rolle gespielt, sie haben den Weg seiner Baender leichter

gomacht. Er war auch mit Péter VERES in kontakt gestanden, darüber erzeahlt der naechste Brief: „Unter Deiner Maerchen sind excellent Dinge, auch Fabeln mit Klassiser Schönheit zu finden” hat er in seinem Brief geschrieben.

Wesentliche Teilen des Lebenswerkes sind die in Fremdsprachen herausgegeben wurden, unter anderen in Deutsch, in Esperanto, in Flaemishc.

Nach 1945 wurden die literarischen Kreisen stufenweise vernichtet, er wurde aus der Literatur hinausgedraengt. In Ausland erschienen aber auch in weitem seine frühere Schriften, Aforismen, Maerchen.

Er stirb in 1966. In 1968 erschien ein kleines Heft mit seinem ausgewaehltten Fabeln in Esperanto.

Die Erbschaft von János Dorosmai sind Dutzende von Bücher, mehrhundert Gedichten, Aforismen, Fabeln, Artikel in Zeitschriften, Journalen, uzaehlige Reportage von ihm, Kritikschriften seiner Werke und Manuscript in dicken Heften. Lebenswerk eines Schriftstellers wer aus Komitat Veszprém gestartet war aber ein soproner Bürger wurde.

Borító címoldal:
Pápa (1617) G. Houfnagel színezett metszete. (Veszprém Megyei Levéltár)

Borító hátoldal:
*Bohus Zoltán: Statikus forma (1985). Ragasztott, csiszolt, savazott üveg.
(Bakonyi Múzeum üvegyűjtemény)*

ISSN: 0864-7887

Felelős kiadó: Dr. Praznovszky Mihály

Készült a Prospektus GM Nyomdájában
Veszprém, Pápai út 37/A. Tel.: (80) 22-914
Felelős vezető: Szentendrei Zoltán

Edény a veszprémi honfoglalás-kori köznépi temetőből. (1973: magántulajdonban.)

120,-Ft

